

Pokusné ověřování

Organizace, způsob a formy vzdělávání v základních školách s oběma stupni základního vzdělávání a menšími třídními kolektivy, jejichž zřizovatelem není stát, kraj, obec nebo dobrovolný svazek obcí

Případová studie

4. Scioškola Praha - základní škola, s.r.o.

Zvolené téma

5f Snižování nerovností v přístupu ke vzdělávání a umožnění maximálního rozvoje potenciálu žáků.

datum: 10.12.2020

vypracoval/a: Jiří Hlinka, Jana Chárová

1. Úvod

1.1. Základní charakteristika Scioškoly

1.1.1 Historie a současnost

Scioškoly jsou soukromé alternativní školy, které tvoří vzájemně propojenou síť. V současné chvíli funguje 11 základních škol, 1 střední škola a 1 expediční škola, která kombinuje distanční vzdělávání s prezenčním ve formě týdenních výjezdů - expedic. První Scioškola vznikla v září 2015 na Praze 11. V současné době je v Praze 5 základních a jedna střední škola, další základní školy jsou pak v Brně, Olomouci, Českých Budějovicích, Jihlavě, ve Frýdku-Místku a ve Zlíně.

1.1.2 Mise

Posláním Scioškol je připravovat děti na svět budoucnosti. Protože ani my nevíme, jak bude vypadat svět v roce 2050, je naším cílem připravit děti na stále se měnící svět, a proto je pro nás heslem "Změna je trvalý stav". V dětech se snažíme rozvíjet především kompetence, které budou potřebovat ve stále rychleji měnícím se světě. Další součástí našeho poslání je přispívat k pozitivním změnám vzdělávacího systému jako celku a naší činností trvale inspirovat ostatní školy.

1.1.3 Organizace školy

Scioškoly by nikdy neměly mít víc než 150 dětí. Tolik členů mívaly skupiny lovců a sběračů a tolik mají dodnes kmeny na ostrově Papua-Nová Guinea. Antropologové doložili, že na osobní, byť vzdálenější úrovni jsme schopni mít vztah s cca 150 lidmi (viz např. Louise Barret, Robin Dunbar a John Lycett: Evoluční psychologie člověka, Portál, 2007, str. 322). Proto ve Scioškole v jednom ročníku (z devíti) bývá kolem 17 dětí.

Děti ve Scioškole se většinou učí ve víceročnickových skupinách (dvojročí, trojročí). Cílem je umožnit dětem individuální rychlost vzdělávání v návaznosti na jejich zónu nejbližšího rozvoje a jejich připravenost k učení. Nezanedbatelným benefitem, je také možnost zažít více rolí v dané víceročnickové skupině - dítě přichází jako nový a nejmladší člen skupiny a je provázen staršími spolužáky, postupně se pak stává nejstarším a také nejzkušenějším členem skupiny. Dochází tak k intenzivnímu vrstevnickému učení a rozvoji sociálních dovedností (mladší děti se učí od starších a starší pomáhají mladším).

Kromě příslušné "domovské" víceročnickové skupiny se každé dítě účastní i celoškolních aktivit, podporujících rozvoj kompetencí a vztah ke komunitě.

Důležitou součástí školy je také školní shromáždění, které se obvykle schází každý týden, projednává společný chod školy, vyjadřuje se k podnětům od dětí i průvodců a ustanovuje nová pravidla. Každý průvodce i žák má jeden hlas při hlasování a ačkoli je

účast na shromážděních většinou dobrovolná, odsouhlasená pravidla jsou závazná pro všechny.

1.2. Vzdělávání ve ScioŠkole v kontextu veřejného školství

Především s ohledem na nižší počet žáků ve skupinách je ve škole možné přistupovat k výuce alternativními způsoby. Svět kolem nás poznáváme přirozeně napříč tradičními předměty, zaměřujeme se na rozvoj sociálních dovedností, o náplni části výuky děti rozhodují samy. Chyba je pro děti příležitost, jak se do budoucna poučit, děti i rodiče dostávají průběžnou zpětnou vazbu (bez srovnání s ostatními), děti si určují pravidla a poznávají jejich důsledky. Na místa pedagogů vybíráme inspirativní osobnosti, respektujeme tempo a individuální potřeby dítěte. Znamky, domácí úkoly, biflování, zvonění a 45 minutové hodiny nebo rozdělení na tradiční předměty ve ScioŠkole nenajdete.

Učitelům ve ScioŠkole říkáme průvodci, protože mají roli partnera, mentora, kouče a průvodce na cestě vzděláváním. Výuka, její průběh i výsledky tak spočívá především na samotných žácích. Není naší snahou učit žáky izolované znalosti a pak je z nich zkoušet. Snažíme se naučit děti učit se a udržet či znovu najít vnitřní motivaci k učení.

Podporujeme u dětí aktivitu, proto se výuka jen málo odehrává v lavicích klasickou formou (frontální výuka). Velmi intenzivně využíváme projektovou výuku. Žáci si během ní volí témata, na kterých samostatně nebo skupinově pracují (projekty) a jejichž výsledky pak ostatním prezentují. Často se výuka odehrává mimo školu (výstavy, exkurze, výlety, hřiště, příroda), protože usilujeme o co největší propojení s reálným světem.

Důležitou součástí výuky ve ScioŠkole je častá, kvalitní a adresná rozvojová zpětná vazba. Ve ScioŠkole děti neznamkujeme, netestujeme a nestresujeme. Chyby chápeme jako výzvu a příležitost k učení. Žáci jen výjimečně dostávají domácí úkoly.

Vytváříme prostředí, kde se všichni cítí bezpečně, vedeme k respektování společně dohodnutých pravidel. Pokud se žáci tvorby pravidel účastní, mnohem více je dodržují, případně jsou ochotni nést důsledky svého jednání. Žáci i průvodci si navzájem tykají.

Další důležitou součástí zpětné vazby ve škole jsou setkání ve složení *průvodce - rodič - dítě*. Každý žák má svého průvodce (mentora), který s ním má průběžně individuální rozhovory, aby zajistil oboustrannou spokojenost i žákův posun a případně mu nabídl pomoc. V dětech dlouhodobě rozvíjíme schopnost sebehodnocení.

1.3 Odůvodnění výběru tématu

Pro případovou studii v rámci Pokusného ověřování jsme pro rok 2020 zvolili téma *Snižování nerovností v přístupu ke vzdělávání a umožnění maximálního rozvoje potenciálu žáků.*

Pro výše uvedené téma jsme se rozhodli, protože jedním ze základních východisek naší školy je maximální diferenciací výuky tak, aby byl využit v co největší možné míře individuální rozvojový potenciál jednotlivých žáků a byly tak respektovány vzdělávací potřeby každého žáka. Toto podporujeme nejen organizačním strukturováním školy do víceročnickových tříd, ale také rozvojem učební autonomie (kompetence pro učení) u jednotlivých žáků - cílem je tak přenést maximální možné míře odpovědnost za učení na jednotlivé žáky. Předpokládáme, že zařazení žáka do jednoho ze tří stupňů učební autonomie podpoří jeho přirozený rozvoj a zároveň umožní vytvářet individuální vzdělávací plány.

2. Cíl studie

2.1 Objasnění očekávaného cíle

Hlavním cílem této případové studie je ověřit, zda zavedení stupňů učební autonomie do vzdělávacího procesu přispívá ke snižování nerovností v přístupu ke vzdělávání a k rozvoji potenciálu žáka.

V rámci studie chceme ověřit následující hypotézy:

- zavedení stupňů učební autonomie umožní žákům i průvodcům přesněji určit úroveň schopnosti nést zodpovědnost za své učení a nastavit tak konkrétněji potřeby prostřednictvím individuálního plánu
- u nadaných žáků bude umožněn intenzivnější rozvoj ve vzdělávacím obsahu, který se nacházejí v ohnisku jejich zájmu
- vyšší stupně učební autonomie umožňují žákům pracovat podle svého tempa, eliminuje pocit frustrace a posiluje vnitřní motivaci k učení
- jasná struktura na základě které bude docházet k individualizaci vzdělávání odstraní pocit nespravedlnosti a nejednoznačnosti mezi žáky (tzn. benefity nejsou poskytnuty žákovi na základě rozhodnutí průvodce, ale na základě jeho posunu mezi jednotlivými stupni učební autonomie)

V neposlední řadě očekáváme, že závěry studie potvrdí otevřené vztahy v týmu i napříč ScioŠkolami, dobrou spolupráci na všech úrovních a tedy vysoce efektivní vedení školy po stránce organizační a hlavně pedagogické.

2.2 Možné překážky

Předpokládáme, že v průběhu ověřování můžeme narazit na různé komplikace a překážky. Mezi významné mohou patřit tyto:

- zvýšení očekávané zátěže na jednotlivé průvodce při zavádění stupňů učební autonomie
- u některých žáků může dojít k nesprávnému (nadhodnocenému/podhodnocenému) subjektivnímu zařazení do nesprávné úrovně učební autonomie jak z jejich strany, tak i ze strany průvodce
- potřeba přestrukturovat průběh individuálních pohovorů s jednotlivými žáky
- může docházet k porovnávání dosažených stupňů učební autonomie mezi jednotlivými žáky
- nepochopení/nepřijetí ze strany rodičů

Překážky budeme překonávat prostřednictvím koncepčních setkání průvodců, na kterých dojde k zvědomění a nastavení nového systému pro individualizaci vzdělávání žáku. Zároveň bude ze strany garantů prováděna metodická podpora jednotlivých průvodců a reflexe prostřednictvím cílené zpětné vazby.

3. Rozpracování tématu

3.1 Podrobnější charakteristika školy

V současné době má pedagogický tým 21 pedagogických pracovníků (dále jen "průvodci"). Škola realizuje výuku v rámci tzv. trojročí (1. - 3. ročník) a dvojročí (4.+5. ročník, 6.+7. ročník), 8. a 9. ročníky pracují relativně samostatně s tím, že na některé aktivity jsou děti spojené (ranní kruhy, angličtina) nebo se míchají s dalšími dětmi z dvojročí 6.+7. (semináře).

Specifikou naší školy jsou mimo jiné i Středy jinak, kdy děti pracují ve věkově smíšených skupinách. V těchto dnech probíhají Ateliéry (dlouhodobé projekty s komunitním přesahem), Kurzy (aktivity zaměřené na hudební výchovu, výtvarnou činnost a tvoření, pracovní činnosti) nebo výlety.

Významnou charakteristikou školy je, že děti školní prostředí vnímají jako své vlastní, jsou si vědomé toho, že ho spoluvytváří. Hlavním cílem vzdělávacího procesu je osvojování si kompetencí vhodných pro budoucí aktivní občanský, profesní i osobní

život, ale i pro současné prožívání naplněného dětství v bezpečném, přijímajícím a současně tvořícím prostředí.

V naší škole se proto vědomě zaměřujeme na osm základních ScioKompetencí (Řídím a poháním své učení; vybírám si, co (a koho) si pustím do hlavy; rozumím sám sobě; odolávám nejistotě, neúspěchu i stresu; budu a udržuji dobré vztahy; konám dobro a stavím se zlu; jsem tvůrcem budoucnosti; mám život ve svých rukou).

Vedení školy systematicky investuje do podpory vzdělávání a rozvoje průvodců. V rozpočtu školy je vyčleněna částka na DVPP. Pedagogický tým se účastní pestré škály školení, kurzů, webinářů či letních škol. Některé absolvujeme jako celý pedagogický sbor, čímž vzdělávací akce nabývá roli teambuildingovou. Jiných se účastní průvodci individuálně dle vlastního vzdělávacího plánu.

ScioŠkola Praha 4 zahájila svou činnost ve školním roce 2017/2018 a v současné době ji navštěvuje 114 žáků.

3.2 Popis studované problematiky (popis výchozí situace)

Na začátku pokusného ověřování děti pracovaly v rámci víceročnickových skupin, jak na prvním tak i na druhém stupni. Toto uspořádání nám umožňovalo individualizovat práci pro nadané žáky formou gradovaných úloh nebo prostřednictvím rozvojového plánu žáka, který vznikl v průběhu individuálních pohovorů vedených průvodci - tímto způsobem byla reflektována potřeba žáků na proniknutí do větší hloubky u některé ze vzdělávacích oblastí nebo potřeba věnovat se i oblastem, které neodpovídaly obsahově nebo náročností ročníkovému zařazení žáka. Obdobným způsobem byly sestavovány individuální vzdělávací plány pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Pro individuální podporu vzdělávání těchto žáků byli také využíváni asistenti pedagoga.

Ve velké míře však docházelo k tomu, že primárním prvkem, který zajišťoval individualizaci vzdělávání byl průvodce, který na základě znalosti žáka a informací, které o žákovi získal v průběhu individuálního pohovoru, nastavoval jeho individuální vzdělávací plán. Vystala tak potřeba poskytnout žákům jasný a jednoduchý nástroj, který by žákům i průvodcům umožnil objektivněji určit žákovu úroveň učební autonomie tzn. jeho schopnost nést odpovědnost za své vzdělávání. Tato kategorizace umožní jasnější definici rolí v partnerství průvodce-žák a sníží tak vliv subjektivního rozhodování ze strany průvodce. V rámci víceročnickových skupin, je také umožněno pracovat žákům vzdělávacím obsahu bez ohledu na jeho ročníkové zařazení ve školním vzdělávacím plánu, to však klade zvýšené nároky na sledování učebního pokroku jednotlivých žáků - kategorizace úrovně učební autonomie umožnila i tuto oblast jasněji definovat. V prvním stupni určuje učební plán průvodce a také sleduje učební pokrok, v dalších

stupních je pak postupně přenášena zodpovědnost na sledování učebního pokroku na žáka, s tím, že průvodce mu poskytuje vhodné nástroje.

3.3 Popis užitých metod

V rámci pokusného ověřování výše formulovaných hypotéz jsme dle kontextu použili především následující metody:

- přímé pozorování
- individuální rozhovory s žáky
- analýza dosavadní práce žáků
- skupinové reflexe procesu

3.4 Časová, organizační, materiální a personální náročnost

Studie byla provedena v období přibližně jednoho kalendářního roku, od února do prosince roku 2020. Na tématech se podíleli všichni průvodci ze všech věkových skupin. Celý proces klade nároky na flexibilitu, kreativitu a osobní angažovanost průvodců a na organizaci a propojenost celého týmu. Nároky na materiální vybavení jsou adekvátní běžnému provozu školy. Garantem realizace případové studie byl Jiří Hlinka.

V průběhu první poloviny 2020 proběhly dvě dvoudenní celoškolské koncepční setkání věnované tématu studijní autonomie. Téma bylo průběžně diskutováno během měsíčních koncepčních porad v menších pracovních skupinách, jelikož bylo třeba téma diferencovat podle věkových skupin.

3.5 Výsledky

Na základě výše popsané výchozí situace a analýzy potřeb nutných k naplňování koncepce školy vznikl systém tří stupňů učební autonomie, který byl od začátku školního roku 2020/2021 implementován do práce s žáky na obou stupních naší školy.

Učební autonomie		
1. stupeň	2. stupeň	3. stupeň
<i>“Odpovědnost za učení žáka nese průvodce”</i>	<i>“Odpovědnost za učení nese žák společně s průvodcem”</i>	<i>“Odpovědnost za učení nese žák”</i>
<ul style="list-style-type: none">• žák má daný harmonogram• dostává konkrétní úlohy• pracuje na určeném místě	<ul style="list-style-type: none">• žák si vytváří harmonogram z nabídky• vybírá si úlohy z nabídky	<ul style="list-style-type: none">• žák určuje harmonogram• navrhuje na čem bude pracovat

<ul style="list-style-type: none"> • průvodce kontroluje žákovu práci • žák dostává na vše zpětnou vazbu 	<ul style="list-style-type: none"> • vybírá si místo kde bude pracovat • kontroluje si sám práci prostřednictvím klíče a výsledky konzultuje s průvodcem • podílí se na hodnocení 	<ul style="list-style-type: none"> • určuje si místo kde bude pracovat • rozhoduje sám, kdy je jeho práce hotová • sám si hodnotí svoji práci (sebehodnocení)
--	--	--

Plán implementace Učební autonomie byl představen rodičům na Setkání rodičů v červnu 2020. Reakce rodičů byla pozitivní.

V průběhu pokusného ověřování jsme dospěli k těmto hlavním zjištěním:

- vyjasnění stupňů učební autonomie a odpovědnosti za učení usnadnilo průvodcům tvorbu individuálních vzdělávacích/rozvojových plánů
- žáci přijali nový systém bez obtíží a reflektují, že jim slouží k rozvoji kompetence k učení
- došlo k vyjasnění odpovědností ve vztahu průvodce-žák
- byla odstraněna subjektivnost průvodců při práci s nadanými žáky
- nepotvrdily se obavy z nepřijetí nového systému ze strany rodičů - naopak přijetí bylo více než pozitivní

4. Závěr

4.1 Potvrzení/vyvrácení formulovaných hypotéz

- zavedení stupňů učební autonomie umožní žákům i průvodcům přesněji určit úroveň schopnosti nést zodpovědnost za své učení a nastavit tak konkrétněji potřeby prostřednictvím individuálního plánu
Hypotéza byla potvrzena - díky jasně definovaným stupňům došlo k rozřazení žáků podle jejich úrovně učební autonomie. Došlo k intenzifikaci práce s nadanými žáky a s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.
- u nadaných žáků bude umožněn intenzivnější rozvoj ve vzdělávacím obsahu, který se nacházejí v ohnisku jejich zájmu
Hypotéza byla potvrzena - žáci zařazení ve třetím stupni učební autonomie využívali možnost věnovat se vzdělávacím oblastem podle svého zájmu a v nich se rozvíjet do větší hloubky. Často toho využívali žáci ve vyšších ročnících, kteří už měli jasně definovanou oblast svého zájmu, ve které se chtěli vzdělávat ve střední škole.
- vyšší stupně učební autonomie umožňují žákům pracovat podle svého tempa, eliminuje pocit frustrace a posiluje vnitřní motivaci k učení

Hypotéza byla potvrzena - žáci v druhém a třetím stupni autonomie vykazovali vyšší míru vnitřní motivace pro učení. V rámci víceročnickových skupin si volili náročnější úlohy nebo sami přicházeli s projekty na kterých by chtěli pracovat.

- jasná struktura, na základě které bude docházet k individualizaci vzdělávání, odstraní pocit nespravedlnosti a nejednoznačnosti mezi žáky (tzn. benefity nejsou poskytnuty žákovi na základě rozhodnutí průvodce, ale na základě jeho posunu mezi jednotlivými stupni učební autonomie)

Hypotéza byla potvrzena - individuální úpravy vzdělávacího plánu, nebo organizace výuky nebylo nutné provádět na základě subjektivního hodnocení průvodce. Stupně učební autonomie jasně definovaly na co má daný žák "nárok". Byl tak odstraněn pocit nespravedlnosti. Zároveň žáci si byli vědomi co musí udělat pro posun do vyššího stupně autonomie, což reflektovali na individuálních pohovorech.

4.2 Návrh dalších možných kroků k rozvoji zkoumané oblasti

Bylo ověřeno, že zavedením stupňů učební autonomie došlo k usnadnění individualizace vzdělávání žáků.

Pro rozvoj zkoumané oblasti se nabízí

- vypracovat podrobnější metodiku pro přestup mezi jednotlivými stupni učební autonomie,
- rozvíjet nabídku nástrojů pro sledování učebního pokroku u dětí ve vyšších stupních

Dalším krokem bude také reflexe zavedení studijní autonomie v červnu 2021 napříč celou školou. Proběhne dotazníkové šetření, ve kterém se budeme ptát žáků, rodičů i průvodců na zhodnocení práce se studijní autonomií (jaké přínosy vnímají i možná rizika). Zároveň bychom chtěli navázat na naše zkušenosti se studijní autonomií v projektu Pokusného ověřování obsahu, metod a organizace kombinovaného vzdělávání (č. j. MSMT-34023/2020-1), do které jsme přihlásili naši školu v prosinci 2020.